

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лазько Алли Миколаївни
«Конструктивний перфекціонізм як чинник професійно-психологічної
адаптованості майбутнього медичного працівника»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.01 – загальна психологія; історія психології

Відзначаючи актуальність презентованого дослідження, слід зазначити, що проблема психологічної адаптації є широко представленою в дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, проте й надалі потребує свого прикладного втілення в конкретних площинах діяльності людини. До таких належить і професія медичного працівника, котра має виражене гуманістичне спрямування, що потребує детального аналізу тих психологічних факторів, які супроводжують процес професіоналізації медиків. До таких, вочевидь, належить і феномен перфекціонізму, який відносно недавно став предметом психологічних досліджень, однак уже породжує суперечки між ученими щодо модальності та особливостей його впливу на особистість. Тому завданням теоретичних пошуків та практичної роботи психологів і психотерапевтів стає інвентаризація ознак даного феномену, дослідження особливостей його прояву, встановлення каузальних взаємозв'язків з іншими психологічними феноменами, зокрема адаптацією, та пошук шляхів його корекції. У цьому контексті дисертаційне дослідження Алли Миколаївни Лазько можна вважати особливо актуальним і таким, що проливає світло на перфекціонізм та його значення для професійно-психологічної адаптованості майбутнього медичного працівника.

Задля досягнення мети дослідження авторкою було застосовано валідний і надійний психодіагностичний інструментарій, який дозволив їй здійснити коректну інтерпретацію отриманих даних і сформулювати відповідні висновки.

Загалом, аналіз теоретичної та емпіричної частин дисертації засвідчує високий науковий рівень здобувачки, її дослідницьку проникливість, аналітичні здібності та вміння працювати з великим масивом даних. Щодо останнього, то заслуговує на особливу увагу використання комплексу аж із десяти методик, що дозволило повною мірою охарактеризувати феномен перфекціонізму як чинника професійно-психологічної адаптованості майбутніх медичних сестер. Безумовною цінністю тут, звісно, є й використання таких методів статистичної обробки даних, як дискримінантний, факторний, регресійний аналізи та ін., які дозволяють не тільки виявити взаємозв'язки показників і згрупувати отримані дані, але й з'ясувати основні детермінанти, предиктори конструктивного та неконструктивного (патологічного) перфекціонізму. Зрештою, використання цих та інших методів є свідченням високого рівня математико-статистичної підготовки й психодіагностичної компетентності Алли Миколаївни. В роботі простежується індивідуальний науковий стиль дисертантки, що характеризується якісною систематизацією та класифікацією даних, ретельним і всебічним аналізом предмету дослідження.

Представлена джерельна база володіє достатнім дескриптивним потенціалом щодо теми дисертації та є належним чином оформленою. Своєю чергою додатки доповнюють картину досліджуваного феномену.

Отож, розглянемо поетапно, як А.М. Лазько рухалася до означеної мети – теоретичного та емпіричного обґрунтування конструктивного перфекціонізму як чинника професійно-психологічної адаптованості майбутніх медичних сестер.

Так, у першому розділі дисертації досліджено змістове наповнення понять «адаптація», «адаптивність» і «адаптованість» в дослідженнях провідних зарубіжних та українських учених, здійснено категоріально-поняттєвий аналіз перфекціонізму особистості та особливостей його прояву в професійній діяльності медичних сестер. Проведений теоретико-методологічний аналіз основних концепцій, форм та підходів до вивчення

проблеми адаптації й адаптованості особистості виявив, що професійна адаптація є різновидом соціально-психологічної адаптації, яка проявляється у сфері використання професійних знань, умінь та навичок, а її наслідком є професійно-психологічна адаптованість особистості. Своєю чергою комплексне дослідження феномену перфекціонізму дало підстави авторці аргументувати наявність його конструктивної та патологічної форм. У зв'язку з цим на сторінці 39 дисертації вказано, що на формування останнього впливає співдія макросоціальних, мікросоціальних та індивідних факторів, які спричиняють нереалістично завищений характер цілей, ідеалів, стандартів, що призводить до невротизації психіки суб'єкта. Конструктивний перфекціонізм має нормативний характер і у професійній діяльності викликається, відповідно, потребою у встановленні високих особистісних стандартів, що зумовлює позитивний ефект – результативність та високу якість професійної діяльності. Вказується, що фахівець як носій конструктивного перфекціонізму усвідомлює власні можливості, має бажання розвивати свої здібності й удосконалювати професійні навички, характеризується скрупульозністю, увагою до деталей, обов'язковістю, відповідальністю, сумлінністю, наполегливістю, вимогливістю до себе і високим рівнем домагань.

Другий розділ дисертації присвячений дослідженню конструктивного перфекціонізму як ознаки професійно-психологічної адаптованості майбутніх медичних сестер, а також постановці проблеми та конструюванню системи психодіагностичних процедур. В ньому представлено теоретичну модель прояву перфекціонізму майбутніх медичних сестер, яка переконливо доводить наявність професійної норми і декларації зазначеного феномену. Вони формуються на підставі специфічних особистісно-комунікативних та особистісно-поведінкових характеристик, які можуть як фасилітувати професійно-психологічну адаптацію майбутніх медичних сестер, так і виступати інгібіторами цього процесу. Тут авторка доводить, що професійна норма фахівця вміщує такі функціональні характеристики, як професійна

працездатність, професійна ефективність та надійність суб'єкта діяльності, а професійна декларація поєднується з професійною дезадаптацією, морально-етичною дезінтеграцією професійного розвитку і спеціальною професійною деформацією. При цьому особистісно-поведінкові характеристики майбутньої медичної сестри, які формують неконструктивні прояви перфекціонізму, актуалізують професійно-домінантну декларацію, а особистісно-комунікативні – професійно-рольову експансію. У випадку ж конструктивного перфекціонізму особистісно-комунікативні характеристики медичної сестри відповідальні за її деонтологічно-професійний, а особистісно-поведінкові – за ідентифікаційно-професійний статус.

У підрозділі 2.2. здійснено опис методичного інструментарію та презентовано схему емпіричного дослідження прояву перфекціонізму та професійно-психологічної адаптованості майбутніх медичних сестер. Її безумовною цінністю є виділення психодіагностичних критеріїв для таких аспектів вивчення проблеми, як рівні прояву перфекціонізму, професійно-психологічна адаптованість, особистісно-поведінкові і особистісно-комунікативні характеристики.

Третій розділ дисертації Алли Миколаївни увібрав у себе підрозділи, присвячені діагностичній констатації результатів дослідження, а також емпіричній конкретизації деонтологічно-професійного та ідентифікаційно-професійного статусів в межах професійно-психологічної адаптованості майбутніх медичних сестер. У ньому дуже ретельно та коректно проінтерпретовано результати середньогрупових розподілів значущих досліджуваних показників, а також факторного і регресійного аналізів. Останні проведено на підставі диференціації загальної вибірки майбутніх медичних сестер на субвибірки із низьким, середнім і високим рівнями перфекціонізму. Застосування цих методів математичної статистики дозволило дисертантці: 1) встановити статистично значущі відмінності у особистісно-поведінкових і особистісно-комунікативних характеристиках майбутніх медичних сестер; 2) отримати однозначно інтерпретовану

факторну структуру особистісно-поведінкових та особистісно-комунікативних характеристик майбутніх медичних сестер у кожній з досліджуваних груп; 3) виокремити найсуттєвіші прогностичні детермінанти прояву перфекціонізму у трьох групах: «емпатійність», «адаптивні здібності» і «пластичність» у студентів із низьким рівнем прояву перфекціонізму; «раціональний канал емпатії», «апатійно-флегматичний характер» і «мотивація досягнень» у студентів із середнім рівнем прояву перфекціонізму та «самоцінність», «внутрішня конфліктність» і «самозвинувачення» у студентів із високим рівнем прояву перфекціонізму. Таким чином було виявлено, що респонденти з низьким та середнім рівнями прояву перфекціонізму, які підпорядковані психологічним механізмам послаблення (інгібіції) та змін (інверсії), характеризуються вищою професійно-психологічною адаптованістю. Своєю чергою студенти з високим рівнем прояву перфекціонізму під впливом психологічного механізму посилення (гіпертрофії) демонструють професійно-психологічну адаптованість з елементами професійно-домінуючої декларації.

Отже, припущення дисертантки про те, що професійно-психологічна адаптованість майбутньої медичної сестри зумовлена професійно релевантними проявами конструктивного перфекціонізму, які визначають її деонтологічно-професійний та ідентифікаційно-професійний статуси, було успішно доведено.

Загалом констатуємо, що дисертаційне дослідження А.М. Лазько є гостро актуальним, методологічно коректним, має достатню наукову новизну, безумовне теоретичне і практичне значення і перспективи продовження. З-поміж іншого хочеться відзначити, що його безумовною перевагою є запропонована та емпірично підтверджена теоретична модель прояву перфекціонізму майбутніх медичних сестер, яка може успішно використовуватися в процесі їх професіоналізації.

Дисертацію А.М. Лазько належним чином апробовано, а 12 публікацій уповні репрезентують основні результати дисертаційного дослідження. Автореферат також адекватно відображає основні його здобутки.

Проте, на тлі беззаперечної цінності та високого наукового рівня даної дисертаційної роботи ми вважаємо необхідним висловити деякі критичні зауваження.

1. На с. 152 дисертації вказано, що параметри перфекціонізму виступають у ролі «своєрідної незалежної змінної щодо професійно-психологічної адаптованості медичних сестер». Загалом така думка простежується у всьому підрозділі 3.2. На те, що перфекціонізм є незалежною змінною нашоюхує і назва дисертаційного дослідження. Однак у регресійному аналізі «загальний рівень перфекціонізму» виступає в ролі залежної змінної, детермінантами і предикторами якого є його ж компоненти. Таке маніпулювання змінними утруднює формулювання однозначних висновків про наявність каузальних взаємозв'язків між феноменами перфекціонізму та професійно-психологічної адаптованості.
2. На с. 24 дисертації авторка цілком коректно дає визначення професійно-психологічної адаптованості на етапі оволодіння професією майбутніми медичними працівниками як психологічного стану, який зумовлюється особистісним потенціалом адаптаційних здібностей у проявах нервово-психічної стійкості, розвинутих уміннях інтерперсональної взаємодії та проявах моральної нормативності діяльності. Втім, на с. 6-7 автореферату, у висновках до першого розділу та до роботи в цілому вказується ідентичне визначення професійно-психологічної адаптивності, яка, на наш погляд, є радше властивістю особистості, аніж станом, передумовою успішної адаптації. Своєю чергою адаптованість є бажаним результатом професійно-психологічної адаптації. Тому виникає закономірне питання, що саме дисертантка розуміє під адаптивністю, а що під адаптованістю.

3. На наш погляд, підрозділ 3.1. дисертації, займаючи аж 59 сторінок, є надто об'ємним і його варто було б поділити на три частини, в яких окремо проаналізувати результати середньогрупового розподілу показників перфекціонізму, факторного та регресійного аналізів.
4. На сторінці 102 дисертації вказано, що «полярність прояву перфекціонізму спричинює прояви внутрішніх конфліктів». Авторка доводить цю думку, опираючись на результати дослідження середньогрупового розподілу показників самоствалення. Однак на таких підставах неможливо зробити висновок про спричинення одного явища іншим. Ми можемо говорити не про причинність, а про наявність внутрішніх конфліктів у людей із низьким та високим рівнями перфекціонізму.
5. У таблицях, де висвітлено власні значення виокремлених факторів, замість інформативності кожного фактору у відсотках вказано його навантаження.

Втім, зазначені зауваження не можуть применшити значення та вагомий внесок у психологічну науку даного дисертаційного дослідження, яке безумовно заслуговує на високу оцінку психологічної спільноти.

Таким чином, констатуємо, що дисертаційне дослідження Алли Миколаївни Лазько відповідає вимогам ДАК України до робіт такого типу, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія; історія психології.

Доцент кафедри психології

Львівського державного університету

внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук

Є. В. Карпенко